

ARAPGİRLİ ÖMER BABA VE MÜZDEVİC MUHAMMES

ARAPGİRLİ ÖMER BABA AND MÜZDEVİC MUHAMMES

Öğr. Gör. Ayşe LEVENT

Turgut Özal Üniversitesi, Arapgir Meslek Yüksek Okulu El Sanatları Bölümü Geleneksel El Sanatları Programı, Malatya/Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-5008-0633

Cumali LEVENT

Tarihçi-Yazar, Malatya/Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-8564-7262

ÖZET

Tarikatlar, İslam'ın ruhani kısmını Peygamberinin temsil ettiği kişiliğiyle tamamlayarak teşkilatlanmış ve günümüze kadar yaygınlaşarak gelmiş şeklidir. İslam'ı yalnız kaidelere bağlamayıp, onun iç dünyasına ulaşmak ve dolayısıyla manevi hayatı, maddi hayata üstün kılmaktır. Arapgir'in Türk egemenliğine dâhil olmasıyla, Osmanlı devri öncesi dinî yapılarla donatıldığı, mevcut eserlerden anlaşılmaktadır. Ulu Cami ve yanındaki hankah tasavvufi yapılanmayı işaret eden mekânlardır. Osmanlı Devleti'nin sancak merkezlerinden biri olan Arapgir bu dönem sosyal, iktisadi, dinî ve ilmi sahalarda gelişme kaydetmiştir. Özellikle yetişmiş insan gücü yönünde İstanbul'da sarayda dikkat çekmekteydi. Ömer Baba(Nuran) günümüzde Arapgir ve civarlarında bilinmekteyse de hakkında matbu bilgiler çok yüzeysel bulunmaktadır. Araştırmamızda ailesi ve Ömer Baba hakkında bilgi sahibi olanların bilgilerine başvuruldu. Anlatılan kerametler konusuna girilmedi. Öğrencisi olan Vehbi'nin yazdığı, övgü türündeki manzum eser üzerinde çalışıldı. Osmanlıca metnin transkripsiyonunu ve sadeleştirilmesine gidilerek manzum şekliyle aktarıldı. Metnin tasavvufi ve edebi özellikleri üzerinde durulmadı. Terzi Baba'nın öğrencisi ve Elâzığlı Hacı Ömer Baba'nın hocası vasfını taşımaktaydı. Böyle bir tasavvuf ehlinin az tanınması veya akademik alanda yer almayı bir kayıptır. Ömer Baba sade ve sıradan bir hayatı tercih etti. Bu seçimi, bilgi sahibi olmamızı güçleştirdi. Öğrencilerinin kaydettiği bilgilerin olduğu söylenmekte, bunların elde edilmesi ümidini de taşımaktayız. Ömer Baba'nın bağlı olduğu Nakşi Halidi tarikat ile ilgili kısa bilgi verilerek, tarikatın işleyişine girilmedi. Bilinmeyen bir manevi değer hakkında kıt kaynaklar çerçevesinde bu makale hazırlandı.

Anahtar Kelimeler: Arapgirli Ömer Baba, Tarikat, Nakşi Halidi, Müzdevic Muhammes.

ABSTRACT

Sects have been organized by completing the spiritual part of Islam with the personality represented by the Prophet, and it is a form that has spread to the present day. It was not to attribute Islam to lonely rules, but to reach its inner world and thus to make spiritual life superior to material life. It is understood from the existing works that Arapgir was equipped with religious structures before the Ottoman period with its inclusion in Turkish rule. The Grand Mosque and the hankah next to it are places that point to the mystical structure. Arapgir, one of the starboard centers of the Ottoman Empire, has made progress in social, economic, religious and scientific fields during this period. Especially in the direction of trained manpower, it attracted attention in the palace in Istanbul. Although Ömer Baba (Nuran) is known today in Arapgir and its surroundings, the printed information about him is very superficial. In our research, the information of those who had information about his family and Ömer Baba was consulted. The topic of the stories described was not mentioned. It was studied on a poetic work in praise type written by Vehbi, who was his student. Transcription and simplification of the Ottoman text was conveyed in the form of poetry. The mystical and literary characteristics of the text were not emphasized. He was a student of Tailor Baba and was the teacher of Hacı Ömer Baba from Elazığ. It is a loss that such a sufi people are under-recognized or not involved in the academic field. Ömer Baba preferred a simple and ordinary life. This choice made it difficult for us to have information. It is said that there is information recorded by its students, and we also hope that they will be obtained. The functioning of the sect was not entered into by giving brief information about the Nakshi Khalid sect to which Omar Baba was affiliated. This article was prepared within the framework of scarce sources about an unknown spiritual value.

Keywords: Arapgirli Ömer Baba, Sect, Naqshi Khalidi, Müzdevic Muhammes

1. GİRİŞ

Arapgir, Doğu Anadolu Bölgesinin batı kesiminde, yukarı Fırat bölümünde, Fırat vadisinin batı yakasında yer alan Malatya ilinin bir ilçesidir. Malatya'ya 114 km. uzaklıkta, 1200 rakımıyla engebeli bir araziye sahiptir. Köyleriyle toplam 11.000 nüfuslu, Göldağı'nın eteklerinde dağınık mahallelerden oluşmuş ilçedir. Arapgir'deki mevcut kalıntılar ve hâli hazır cami, çeşme, köprü, hamam, kaya oda mezarları, Tümülüsler,

konaklar, gibi tarihi mekânlarıyla ilçenin evveliyatı hakkında geçmiş dönemin, hayatın varlığını delil teşkil edecek çok sayıda emareler taşır. Arapgir tarihle bütünleşmiş, ona ait izler taşıyan yapılarla donatılmıştır. Arapgir'in Roma sınır bölgesindeki konumu İran ile çatışmalardan dolayı askerî özellik taşıyan yapısı bulunmaktadır. Roma döneminde Fırat kenarında yer alan "Daskuza" olabirliği ileri sürülmüştür. Bizans egemenliğinde Ermeni yerleşimcilerin bölgeye yerleşmesiyle canlılık kazandığı muhakkaktır. Arapgir (Arapgir, Arapkir, Arabkir) ismi ilk kez 1237'de Anadolu Selçuklu kuvvetleri önünde kaçan Harzemlilerin Arapgir yoluyla Elâzığ'a geçtikleri ifadesiyle geçmiştir. İsminin anlamı ise su ile alakalı bir kelime olması ihtimal dâhilindedir. Türk-İslam Tarihinin Anadolu'da başlamasıyla birlikte Çubukoğulları (1084) beyliğiyle başlayan dönemi, beylikler, Anadolu Selçukluları, İlhanlılar, Akkoyunlular ile devam eder. Akkoyunlu Uzun Hasan Bey'e ait kanunlardan biri de "Defter- i Yasaha -i Liva -i Arabgir" dir. Çaldıran Savaşı (1514) sonrası Osmanlı topraklarına katılarak 1515'te Diyarbekir Beylerbeyliğine bağlı sancak statüsü kazanır, Sivas, Elâzığ vilayetlerin kazasından sonra Malatya ilçelerine katılır. Bilhassa ayakta kalmış eserlerin çoğunluğu da yakın zamanlara ait olması hasebiyle Osmanlı dönemine aittir. Arapgir'in (Eskişehir) Osman Paşa Mahallesi kuzey ve kuzey batı istikametlerindeki yerleşim yeri harabeleri kuruluşunun ilk alanı olarak gözükmektedir. Narin Kalesi ve burç kalıntılarının olduğu sahanın kuzey tarafı dik bir yar ile Kozluk (Anku) Çayı'na iner. Güney tarafı ise kalıntılar ve ayakta kalmış eserlerle Göz Dere'sine doğru genişler. Yamaçtaki birçok harabeye ilişkin enkaz belirtileri buradaki ev, cami, han, hamam, medrese, kilise, değirmen, ark, sarnıç ev ve mezar gibi yapılarla Eskişehir'in canlı, hareketli, kesif ticaretin ve yaşamın var olduğunu, ihtişamıyla hatırlatır. Yerleşimde mevcut su kaynakları, savunmaya uygunluğu geçiş yollarına sahip olması ve civarındaki arazilerin mümbitliği rol oynamıştır. Arapgir ve köylerinde var olan tarihî yola" ipek yolu" veya "Sultan Murat" yolu şeklinde isimlendirme yapılmış bazen kullanılmakta olan bu yaya yollara kaldırım denilerek diğer yollardan ayrılmıştır. Roma yolu olabilecek bu yolların Türk İslam döneminde de kullanıldığı ve diğer bağlantılarla geliştirilmiş olması muhtemeldir. Arapgir'in hemen hemen çoğu köyünde bulunan Roma kaya oda mezarları, khamasorion mezarları ve Tümülüsler, Taş Köprü gibi yapılar Roma-Bizans dönemlerinden kalma eserlerdir. Arapgir, Roma ve Bizans'ın İran ile olan savaşlarında sınır özelliği taşımıştır. Osmanlılar bölgenin idaresini almasıyla istikrar tesis edilmiş, getirilen güven ortamıyla insanlar su, toprak imkânlarını değerlendirmişlerdir. Bununla beraber yol güzergâhı, ticari kabiliyet ve nüfus gibi etmenler genişlemesinin nedenlerini teşkil etmiştir. Arapgir'in iklim ve arazi durumu yaylacılık şartlarını oluşturmasıyla Osmanlılar döneminde tarihi kayıtlarda aşiretlerin hareketi takip edebilmektedir. Arapgir'in en önemli özelliklerinden biri de kabiliyetli, eğitime değer veren dikey hareketlilik açısından yükselmeye açık insan potansiyeline haiz olmasıdır. Dışarıya yönelebilen ve medeni cesaretini gösterebilen Arapgırliler Osmanlı Sarayında ağalık, paşalıklar ve sadrazamlık makamlarına kadar ulaşmışlardır. XVIII. yüzyıl başından itibaren şu anki Arapgir merkezine göçlerle yeni yerleşim alanı olarak burayı tercih etmişlerdir. Önceki yerleşim sahasına"Eskişehir" veya "Öteşehir" isimlerini kullanmaktalar. Şu an Eskişehir diye bilinen merkez, tarihin farklı kesitlerinden yansıttığı özellikleriyle hâlâ iskân amaçlı olarak kullanılmakla birlikte büyük bir kısmı terk edilmiş, yıkılmaya yüz tutmuş evleriyle adeta kaderiyle baş başa bırakılmış bir yer görünümündedir (Levent, 2011:1-35).

2. ARAPGİRLİ ÖMER (NURAN) BABA

2.1. Nakşi-Halidilik

Tasavvufun ilmî yönünün yanı sıra bir hâl ve eğitim işi olması hasebiyle ferdi ve toplum yaşantımızda teşkilatlar meydana getirmişlerdir. Tasavvufi eğitim kurumları tarikatlar, sosyal kurumlar tekkeler, meslek kuruluşları fütüvvet ve ahi birlikleri şeklinde sınıflandırılmaktadır. Züht ve tasavvuf döneminden sonra tarikat dönemi XII. yüzyıldan sonra İslam coğrafyasında kurulmaya başlanmıştır. Gidilecek yol, izlenecek usul, hâl ve durum anlamları yüklenmektedir. Tarikat kavramı insanların manevi yeteneklerini ilerletmek gayesiyle kurulan ruhani yola denilmektedir. Ahireti elde etmek için dünya nimetlerine tamah etmemek, terbiye ve nefis gibi kontrolü sağlamak anlamındadır. Tekke ve zaviye çevresinde manevi bir rehber olan şeyh nezaretinde ruhi talim görenlerin riayet ettikleri ahlaki ve sosyal kuralların birlikteliğidir. Tarikatların hedefi insanın ruhunu terbiye, dış tesirlerden kurtarma, iç dünyalarına yöneltme, hakikate bulma görevi üstlenmektedir (Yılmaz, 2004: 231-232).

Halidiyye, Nakşibendi tarikatının Halid el Bağdadi'ye ait koludur. Halifelerini İslam topraklarına göndererek tarikatının yayılmasına önem verdi. Tarikatın farklı coğrafyaya ulaşmasında Halid el Bağdadi'nin Mekke'ye atadığı halifesi Abdullah Mekki (Erzincani) önemli bir rol oynadı (Algar,1997:295-296). Halid el-Bağdadi, Nakşibendi tarikatının izlediği eğitim metotlarına bağlı kalarak nefis ve ruh arasında bir denge sağlamıştır. Ruhu zikir, fikir ve ibadetlerle tamamlayıp, nefsin maneviyatla beslenen ruha tabi olması için uygun yollar aramıştır. Nakşibendi tarikatının usullerine göre şeriatın özüne bağlı ve zahiri ilimlerden uzaklaşmamışlardır.

Halid el Bağdadi tasavvufa meyledenleri geri çevirmemiş, tekkelerinde gönüllü ve yaygın dinî eğitim merkezleri gibi hizmet vermişlerdir. Halidilik, Nakşibendi tarikatının ilkelerini benimsemiş Kur'an ve sünnete tabi, bidatlerden kaçınmış, ehli-sünnet itikadı dairesindedirler (Kavak, 2013:151-166).

Halidiyye halifeleri, silsilelerine ulaşan şeyhleri aracılığıyla Anadolu ve Balkanlar'da etkili oldu. Abdullah Mekki'ye (Erzincani) uzanan silsile: Terzi Baba asıl adı Mehmed Vehbi olan Terzi Baba'nın silsilesi Abdullah Mekki vasıtasıyla Halid el Bağdadi'ye ulaşır. Terzi Baba'dan sonra Hacı Mustafa Fehmi Efendi, Leblebici Baba, (Süleyman Efendi) Hacı Hafız, (Mehmed Rüşdü) Mehmed Abdülbaki, Çiminli Baba, Arapgirli Ömer Baba, Hüdayi, (Kövenkli Hacı Ömer) şeklinde devam etmiştir (Uludağ, 1997: 297).

Arapgirli Ömer Nurani'nin tarikat bağlılık silsilesinde seyit olarak gösterilmektedir (Ateş, 2007: 126). Tarikatlarda bazen şeyhlere "seyit" unvanları da verilmektedir. Tarikattaki ilk şeyhlerinin "seyit" olması hasebiyle halifelerinin de "seyit" olarak kabulü anlayışını getirmektedir. Tarikat şeyhlerinin çoğunun isimlerinin başında bulunan "seyit" unvanı, maddî ve soy bakımından değil manevi anlam taşımaktadır. (Yılmaz,2010: 141-147).

Erzincan'ın manevi şahsiyetlerinden biri de Terzi Baba'dır. Terzi Baba ile aynı dönemde bulunmuş Aşçı Dede'nin hatıralarında Terzi Baba için Şeyh Mehmed Vehbi Hayyat ismini kullanmıştır. Terzinin Arapça karşılığı " hayyat" olduğundan dolayı bu ad da verilmiştir. Terzi Baba'nın ümmi bir kişiliği bulunduğu, kendisine Allah'ın sırlarına vakıf olma ilmî, Allah tarafından bahşedildiği için "Vehbi" lakabı verildiği nakledilmiştir. Terzi Baba'nın da medrese tahsili görmediği, kabul edilmiştir (Bırol, 2019: 1294). Terzi Baba veya Hayyat Vehbi, 1789'da muhtemel doğmuş olmalıdır. Terzi Baba'nın küçük yaşta tekkelere gittiği dinî eğitimini sözlü kültür yoluyla buralarda aldığı bilinmektedir. Kırk yaşında bulunduğu sıralarda Halid el Bağdadi'nin halifelerinden Abdullah Mekki'ye intisap etti. Terzi Baba Nakşibendi-Halidi halifesi olarak tanınmaktadır. Halidiyye tarikatının bölgede tanınmasını katkıda bulundu. 1848 yılındaki vefatında elli dokuz yaş civarında bulunduğu rivayeti vardır (Albayrak, 2011: 521).

2.2. Arapgirli Ömer Baba'nın Hayatı

Arapgirli Ömer Baba, Ömer Nuran, Ömer Nurani, Şeyh Ömer gibi isimlerle ehli tarikatta tanınmaktadır. Ömer Baba hakkındaki bilgiler onun mensup olduğu Nakşi-Halidi tarikatı aracılığıyla takip etmekteyiz. Arapgir'deki dinî eğitimini aldığı hocasının Nakşi-Halidi tarikatına bağlılığı onunda bu tarikat etrafında yetişmesine imkân tanıdı. Konya ve Erzincan'daki eğitimini tamamlayarak Arapgir Aşağı Şıhlar mevkiinde kendi tasavvuf dairesini oluşturarak yeni bir safhaya yöneldi. Kendisinin ümmi olduğu yönündeki bilgilerin doğruluğu mevcut imkânlar dâhilinde ulaşılmadı. Yaşadığı dönemde çevresinde bıraktığı tesir onun günümüze kadar gelen ismine delalettir. Kendisinin en önemli meziyetlerinden birisi de sade bir yaşantısıyla hayatını idame etmekte. Bu hususiyetlerini mevcut ahfatlarında da görmekteyiz. Hakkında sözlü kültür kuşaktan kuşağa aktarılmışsa da yazılı kaynakları konusunda net bir bilgiye ulaşılmadı. Müritlerinin kaleme aldıkları eserlerin olduğu rivayeti varsa da bunların varlığına kavuşma ümidini taşımaktayız. Kendisinin tanınmamasına gayret ettiğini anlatılanlardan çıkartmaktayız. XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yazıldığı muhtemel olan Vehbi'nin Levhası Arapgir'de onun ile ilgili bir belge olarak hâlihazırda vardır. Osmanlıca yazılmış on beş beyitlik manzum eserde Ömer Baba ve müridi Muhammed Fahreddin'e övgü (fahriye) konusu işlenmiştir. Eserin tasavvufî ve edebî özellikleri tahlilî konusu alan bilgisi gerektirmektedir. Müridi Elâzıglı Hacı Ömer Baba hakkında yazılı kaynaklardan ulaşılan sathi bilgilerde bulunmaktadır. Vehbi'nin on beş beyitlik nâzımında Ömer Baba ve halifesi Muhammed Fahreddin'in vefatlarından sonra, Tekke varlığını belli bir döneme kadar devam ettirdiği anlamındadır. Müritlerin Tekke'ye dâhil olup, tasavvufî eğitimlerini içtenlikle bağlı olarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Ömer Baba ve halifesi Muhammed Fahreddin'e yaptığı övgüyü her beytin son iki dizelerinde yineleyerek edebî olarak müzdevic muhammes nazım şeklini kullanmıştır. (Levent, 2012:1-8).

Makale yazarı Ayşe Levent'in dedesi Mehmet Şükrü (Çalış) Efendi (1877-1958) Ömer Baba dergâhının müritleri arasındadır. Tekke'ye bağlılığını ömrünün sonuna kadar sürdürdü. Aile anlatılarında dergâha sadık bir mizacının olduğu bunun da Ömer Baba'nın manevi etkisi altında kalmasıyla açıklanmaktadır. Tekke'nin maddî ve manevi ihtiyaçlarının telafisi için gayret ettiği de bilinmektedir. Mehmet Şükrü Efendi'nin kızı ve Ömer Baba'nın torunu Hüseyin Yiğit arasında yapılan izdivaç ile Ömer Baba ailesiyle de akrabalık tesis edilmişti. Mehmet Şükrü Efendi'nin müridininin davranışlarından bazı hususiyetleri kendisine şiar edindiği yaşantısının kesitlerinde görülmekteydi. Ticari hayatında dünya mülküne pek tevessül etmeyerek ihtiyaç sahiplerinin yanlarında yer almıştı. Yaşamı da sakin, maneviyat öncelikli bir tarzdaydı. Ömer Baba'nın vefatından sonra Muhammed Fahreddin'i Tekke'de yerini aldığını takip etmekteyiz. O'nun Ömer Baba'dan üç yıl sonra vefatından sonra Tekke hakkında var olan bilgiler rivayet türündedir.

Ömer Baba, Rumi 1230 (1815) tarihinde Arapgir Şıhlar Mahallesi'nde doğmuş, 1314 (1898) salı gecesi alaturka saat 7 de vefat etmişti. Naaşı Çoban Düzü denilen mevkide defnedilmiştir. Ömer Baba önceleri duvar ustalığı yapmış daha sonra Kozluk Çayı kenarındaki kendisine ait tarlada bostancılık yapmıştır. Dünya malına tamah etmemiş, emeğinin ürünüyle geçinmiştir. Mütevazı bir hayat sürdürmüştür. Bir oğlu ve bir kızı olmuştur. Torunları bugün türbesinin bulunduğu yerde Tekke'de yaşamaktadır. Ömer Nurani, takva sahibi, hakka saygılı biri olarak tanınmıştır. Önce Şeyh Mustafa'dan ders almış, Şeyhi Mustafa : "Artık ben sana yetişemiyorum. Sen dağ ben tepe oldum." Diyerek onu Konya'ya kendi şeyhine göndermiştir. Konya Bozkır Çavuş nahiyesinde Muhammed Kudusi Hazretlerinden ders almıştır. Ömer Baba komşusunun tarlasından kendi tarlasına geçerken ayakkabısını değiştirmiş ki, ayakkabının altındaki toprak kendi tarlasına geçmesin. Başkalarından aldığı kazma, kürek gibi aletlerin üzerindeki toprağı da kazıyarak sahibine vermekteydi (Yiğit, 1997: 65). Yiğit ailesi onun torunlarıdır.

Halidilik: Sabırlı olmak, nimetlere şükretmek, dünya ve ahrette tek hakiki sevgili olan Allah ile olabilmek için huzuru kalpte, meleke kazanıncaya kadar çalışmaktır. Kalbin dünyevi meşgalesine engel olmak, bütün işlerde yalnız Allah'a dayanmaktır (Kavak, 2013: 427).

Arapgir'in kuzeyinde yer alan Tekke, Ömer Baba Dergâhıyla da bilinip tanınmaktadır. "Ömer Baba," Nuran, Nurani" isimleriyle de maruftur. Arapgir'in din sahasındaki ünlü simalar arasındadır. Arapgir yetiştirdiği Şeyh Hasan Onar, Âşık Sultan, Karabaş-ı Veli, Hüseyin Avni Karamehmetoğlu, Mehmet Hazmi Tura ve isimleri unutulmuş veya bilinmeyen âlimlerin yanı sıra devlet erkânıyla da dikkat çekmektedir. Arapgir'de Osmanlı öncesinden gelen Türk İslam sahasının din, kültür, edebiyat, felsefe, sanat anlayışının mirası ile yetişmiş olanlar kendilerinden sonrakilere de tesir ederek birikim ve çeşitliliğe zemin hazırlamışlardır. Arapgir Osmanpaşa Mahallesi'nde Ulu Cami ile birlikte yer alan 13 yy yapısı olduğu tahmin edilen hankah bir tarikat mekânıdır. Daha o yıllarda tasavvufu ilgili bulunan ve sonraları da Osmanlı'nın bir sancağı konumundaki merkezi özelliğiyle Arapgir, temayüz eden âlim ve devlet erkânıyla ün kazanacaktır. Arapgir dinî ve kültürel altyapı varlığını Osmanlı'nın son anlarına kadar sürdürüştür. Ömer Baba Arapgir'in Aşağı Şıhlar Orta Mahallesi'nde başlayan yaşamı 83 yıllı sonlanmıştır. İnancının gereğini yerine getirmek uğrunda etrafına timsal olarak yaşamış ve 1898'de Tekke'de ebedi istirahatgâhına uğurlanmıştır. Ömründe hep kul hakkının önemine vurgu yapan, çalışma esnasında dahi almış olduğu ücreti hak etmek amacıyla daha fazla mesai fikriyle hareket eden Ömer Baba'nın bu şiarı günümüz Arapgir halkı tarafında anlatılmaktadır. Ömer Baba'nın sağlığında boş bir arazi konumundaki Çoban Düzü'nü tevcih etmesi vefatıyla onun bu düşüncesi, müritleri tarafından naaşı buraya getirilerek defnedilir. Zamanla türbe, cami ve kalınacak mekânlar ve ihtiyaçları için lazım gelen yerlerle şimdiki alanı kaplayan yapılarla donanmıştır. Şu an ilçe mezarlığının yanı sıra ilçenin gelişen mahallesi de olmaktadır. Tekke ismiyle bilinen mevkide Ömer Baba ve halifesi Muhammed Fahreddin'e ait iki türbe ile sair tarikat ehlinin cami bitişiğindeki kabristanlıkta mezarları yer alır. Ömer Baba'nın naaşı cami içerisinde batı duvarına bitişik bir odadadır. Harim kısmında bir kapıyla geçilerek sandukanın bulunduğu mekâna girilir. Halifesi Muhammed Fahreddin'in türbesi ise doğu duvar bitişiğindeki odada bulunur. Tekke zamanında bir tarikat ehlinin mekânı olmuşsa da günümüzde eski ehemmiyetini kaybetmiş görülmektedir. Eski yapı cami 1985'te yıkılarak betonarme ve kısa minareli cami yapılmıştır. Cami etrafında tarikat ve misafirlerin barınma ve iâşeleri için mekânların bazıları bina olarak hâlâ ayaktadır. Caminin 70 metre kuzeyinde Ömer Baba'dan sonra inşa edilen hafif tepelik bir alandaki havuz yaz aylarında tarikat ehlinin ilim irfan alanı olmuştur. Duvar ustalığı işinden ayrılarak geçimini toprak yoluyla sağlamaya başlayan Ömer Baba Meydan Köprüsü ve Şıhlar Mahallesi'ndeki arazilerde bostan yetiştirerek maişetini tedarike başlar. Bostancılığa yönelmesini ihtimal dairesinde kul hakkı veya iş yaptıklarının kendi hakkındaki düşüncelerinin tesiri görülebilir. Kendi emeğiyle ürettiği bostan ürünlerini sadece satış kısmında insanlarla muhatap olmakta diğer zamanlar da pek insanlarla muhatap olmaması Ömer Baba'nın mizacına uygun düşebilir. Bostancılıktaki yaşamında da Ömer Baba'nın vazgeçmediği hak kavramını anlatılardan bilgi sahibi olmaktadır. Ömer Baba'nın bu tarz hareketini yaşamının diğer sahalarından da gösterecektir. Ömer Baba, Arapgir civarında takva ehli, hakkı bilir, insani vasıfların en hassas derecesine vakıf olarak tanınmıştır. Ömer Baba ilk derslerini Arapgir'den Şeyh Mustafa'dan almıştır. Şeyh Mustafa'nın mezarı şimdiki Arapgir Hami Aydınlar Çok Programlı Anadolu Lisesi bahçe giriş kapısının istinat duvarı bitişiğindedir. Mezar alanı sürsülük (kırmızı alıç) ağacının yanındaydı. Yol yapımı sırasında bu ağacın kesilmesi esnasında söylentiler çıkmıştır. Arapgir'de buranın mukaddes olduğunu düşünen, yaşlılar geçerken burada hâlâ dua ederler. Şeyh Mustafa hakkında fazla bir malumata ulaşamadı mezarı olduğu düşünülen alan şu an bahçe içerisinde mezarı işaret edecek belirti yoktur. Evveliyatında bu saha mezarlık olarak kullanılmaktaydı (Levent, 2012:1-8).

Ömer Baba'nın şeyhi müridinin ehli tarikte yetişmesi için Konya Bozkır 'da Nakşi Şeyhi Muhammed Kudusi'ye yönelir. Muhammed Kudsi el Bozkırı (vefatı 1852) ya da mahallî ismiyle Memiş Efendi, Konya'nın Bozkır ilçesinde doğmuştur. Önceleri Ödemişli Hasan Kudsi isimli Halid el Bağdadi'nin halifesi vasıtasıyla tarikata intisap etse de sonra bizzat Şam'a giderek Halid el Bağdadi'ye intisap etmiş ve halifesi olmuştur (Çoban, 2018: 22). Muhammed Kudsi-Bozkırı, (Memiş Efendi) Konya'da 1784-1852 tarihleri arasında bulunmuş, Osmanlı âlimleri arasındadır. Memiş Efendi, Nakşibendi ekolünün önemli simalarından Mevlana Halidi el Bağdadi'den doğrudan tasavvuf icazeti almış Nakşi-Halidi mürşit ve halifeleri arasındadır. Derslerinde ilim ve irfanı beraber aktarmayı hedeflemektedir. Öğrencilerine ilmî bilgi ve kâmil ahlakı kavratmayı amaçlayan bir yapıdadır. Tasavvufi ahlakta Nakşi-Halidi öğretilerini Konya'dan Anadolu'nun değişik sahalarına ulaştırılmasında ön ayak olan ve bu akımın toplum ve yönetim tarafından rağbet kazanmasında etkili mutasavvıftır (Bilgili, 2017: 247).

Ömer Baba'nın Arapgir'den Konya'ya gidişi ve oradaki tahsil hayatı hakkında başka malumat yoktur. Konya'daki, Şeyh Muhammed Kudusi Hazretleri tasavvufta Mevlana Halidi el Bağdadi'nin tesiri altındadır. Şeyhinin vefat tarihi 1852 olduğuna göre Ömer Baba'nın 1815 de doğduğu düşünülürse 20'li yaş civarı Konya'da olduğu sanılır. Bu önemli şeyhten gerekli bilgilerle donandığı muhakkaktır. Ömer Baba'nın, büyük velilerden Erzincan'da Terzi Baba olarak bilinen Muhammed Vehbi Hayyat Erzincani'nin talebesi olarak da gösterilir. Terzi Baba ve Muhammed Kudusü'ye talebelik eden Ömer Baba'nın Konya sonrası Erzincan'a gittiği sanılır. Her iki hocasının da aynı dönemde yaşadığı dikkate alındığında Arapgir'den Konya ve sonrasında Terzi Baba'nın müridi olması gerekmektedir. Erzincan'da Terzi Baba'nın son yıllarına doğru ondan feyiz aldığı tarihi seyre uygun gelmektedir. Tarikat eğitimini Terzi Baba ile tamamlamaktaydı. Şeyhi Arapgirli Mustafa'nın seni şeyhime gönderiyorum lafzı Konya'ya gittiğini göstermektedir. Ömer Baba'nın tasavvufta Nakşi- Halidi çevresinde yetiştiği bu öğretilerle mücehhezlendiğini Konya ve Erzincan'daki talebeliğine bağlanabilir (Levent, 2012:1-8).

Hacı Ömer Baba 1281 yılı başlarında Elâzığ'ın Mürü köyünde dünyaya geldi. Dinî sahada aldığı eğitimlerle kendisini yetiştirdi. 1842'de Erzincan'da Kırk Serdarlar askerî birliğinde sancaktar görevinde bulundu. Erzincan'da görevi esnasında bir gece gördüğü bir rüya üzerine görevinden ayrılarak Erzincanlı Hayyati Muhammed Vehbi'nin huzuruna vardı. Terzi Baba'dan ders alma düşüncesinde olduğunu ifade etti. Terzi Baba'nın bir süre düşündükten sonra: "Senin nasibin Arapgir'deki halifemiz Ömer Nurani'ye varıp, oradan feyiz alacaksın." Bunun üzere Hacı Ömer Baba Arapgir'e doğru hareket eder. Arapgir'e gelirken yolda farklı hâller içerisinde bir an önce menzile varma fikrindedir. Arapgir'e varınca irşat şeyhi Ömer Nurani'in huzuruna erişir. Ömer Nurani talebesi Hacı Ömer Baba'ya nasihatlerde bulunup, yapması gereken usuller hakkında bilgiler vermiştir. Yolun adap ve erkânını, çekeceği zikir-virdleri anlatarak taltifle memleketi Elâzığ'a gönderdi. Hacı Ömer Baba belli bir süre sonra şeyhi Ömer Nurani'ye olan bağlılığını pekiştirmek amacıyla haftada bir Arapgir'e gidip gelmeye karar vermişti (Ateş, 2007: 73-77). Şeyhi Arapgirli Ömer Baba ile irtibatını yedi yıl ciddi riyazet ve çaba sonunda şeyhin manevi teveccühü ile bir cezbe haline erer (Ateş, 1997: 13).

Hacı Ömer Baba ile şeyhi Ömer Nurani arasındaki rabıta sonrası Hacı Ömer Baba'yı halife atayarak irşat ile görevlendirmekteydi. İcazename ile bir metre uzunluğunda balta ve bir buçuk metre uzunluğunda manevi bir kılıç takdimiyle birlikte Elâzığ'a gönderdi. Halifeliği sırasında mürşidini ziyaret ederek hizmetlerini yerine getirmiş, vefatına kadar bunu sürdürmüştür Hacı Ömer Baba'nın Arapgir'deki mürşidine karşı sergilediği tavır takdire şayandır. O'nun hırkasını giyer, otururken dizlerinin üzerinde Arapgir istikametine doğru yönelerek otururdu (Ateş, 2007: 80-81).

Müridinin şeyhine karşı tavrı Ömer Baba'nın döneminde hatırı sayılır bir tarikat ehli olduğuna işaret eder. Ömer Baba'nın Divriği başta olmak üzere Kemaliye çevrelerinde iyi tanındığı, Elâzığ ve civar illerde de Ömer Baba ismi bilinmekteydi. Ömer Baba'nın Aşağı Şıhlar Mahallesi'nde ikamet ettiği ev ve kendisinin bizzat yaptığı müştemilat zamanla tahrip olarak harabe hâline gelmiştir. Buradaki evinde yaşayan ve müritleri ve misafirlerini ağırlayan Ömer Baba'nın vefatından sonra müritleri naaşını gömdükleri sahadan şeyhlerini yalnız bırakmayarak, inşa ettikleri yapılarla buraya yerleşmiştir. Arapgir, Kemaliye, Divriği, Erzincan, Elâzığ gibi civar alanlarda tarikat ehli veya ahali, Ömer Baba'nın kerametleri hakkında değişik ve sayıca çok rivayetleri anlatmaktadır. Bunlara dinî yönden yaklaşım ve anlatıların ne kadarı Ömer Baba ile alakalıdır, konularında ciddi bir çalışma gerektirmektedir. Süleyman Ateş Hocamız, Ömer Baba ile ilgili bazı bilgileri yazmış bunun dışında araştırma yapılmamıştır. Tasavvuf veya Nakşi-Halidi tarikatı üzerine yapılacak bir araştırmada Ömer Baba çalışma sahası olacaktır. Rivayetlerde Ömer Baba'nın yaşamı, gösterdiği kerametler hakkında Arapgir'in yaşlı kesimi tarafından kabul gören bir düşünce hâkimdir. Rivayetleri ile ilgili bilgi çalışma konusu

olmadığından dolayı girilmeyecektir. Ömer Baba'nın ehli tarikinde olanlardan özellikle Elâzığ ve Erzincan Kemaliye'de bulunanlar senenin muayyen günlerinde ziyarete gelmektedirler. Erzincan yol güzergâhında bulunması sebebiyle Tekke'nin kutsiyetini kavrayanlarda geçiş esnasında uğrayarak Fatihalarını okurlar (Levent, 2012: 1-8).

Nakşibendi şeyhleri, keramet peşinde koşmak veya keramet belirtme gibi tavırlardan uzak durmuş, bu davranışlara girişenleri tasvip etmemişlerdir. Halidi el Bağdadi kerameti mürşitliğin bir gereği veya tamamlayıcısı olarak görmeyen bir mutasavvıftır. Şeyhliğin su üstünde yürümek, havada uçmak gibi kerametleri göstermekle değil, İslam'a hizmet, sünnete uyma ve insanları bunlara yöneltmekle olacağına inanmaktadır. Halidi el Bağdadi bu yönüyle tasavvufi dairede keşif ve keramet konularında klasik düşünceden ayrılmaktadır (Kavak, 2013:388-390).

Ömer Baba'nın torunu Hüseyin Yiğit'in oğlu Bahattin Yiğit Büyük dedesi Ömer Baba ile ilgili kendisine nakledilenleri şöyle ifade etti: "Maişetini temin amacıyla duvar ustalığı yapmıştır. Çalıştığında eda ettiği namazının süresini dikkatte alarak iş bitim saatinden sonra bir veya daha fazla saat çalışarak alacağını hak ederdi. Böylece iş yaptığı kişinin de gönül rızasını kazanmak isterdi" (Bahattin Yiğit kişisel görüşme, 2 Mart 2021, Arapgir). Ömer Baba zamanında durumu iyi olan bir tüccardır. Maddi varlığını tasavvuf yolunda harcayarak sıkıntıya düşmüştür. Ömer Baba bir paşanın kız kardeşi olan hanımına çıkırık eğirerek elde ettiği iplikleri satmak suretiyle geçimlerini sağlamaktaydı (Ateş, t.y.: 4). Ömer Baba'nın zevcesi Rukiye Hanım Arapgirli Sadrazam Yusuf Kamil Paşa'nın kız kardeşiydi (Ateş, 2007: 78).

E-Devlet Kapısı, alt-üst soy bilgisi sorgulamada Ömer Baba'nın hanımının ismi Hatice 1814 doğumlu yazılmaktadır. Rukiye Hanım ise Hatice Hanım'ın annesi (Ömer Baba'nın kayınvalidesi) olarak gösterilmektedir. Ömer Baba'nın tek evladı oğlu Mehmet Efendi 1865-1921 yılları arası yaşamış Turan, Hasan, Hüseyin, Nazife, ve Zarife adlarında beş evladı bulunmaktaydı (Bahattin Yiğit, Kişisel görüşme 22 Nisan 2021, Arapgir).

Ömer Baba'nın hanımının paşa hemşiresi olduğu söylenmekteyse de Yiğit ailesi bunu teyit etmemektedir. Soyadı Kanunu'nun 1934'te yürürlüğe girmesiyle Ömer Baba'nın torunları "Yiğit" soyadını almışlardır. Ömer Baba'nın nesebi oğlu Hüseyin Yiğit'in oğullarından Bahattin Yiğit ve merhum Vehbi Yiğit'in evlat ve torunları ile devam etmektedir. Yiğit ailesi günümüz Arapgir ve Malatya'da ikamet etmektedirler.

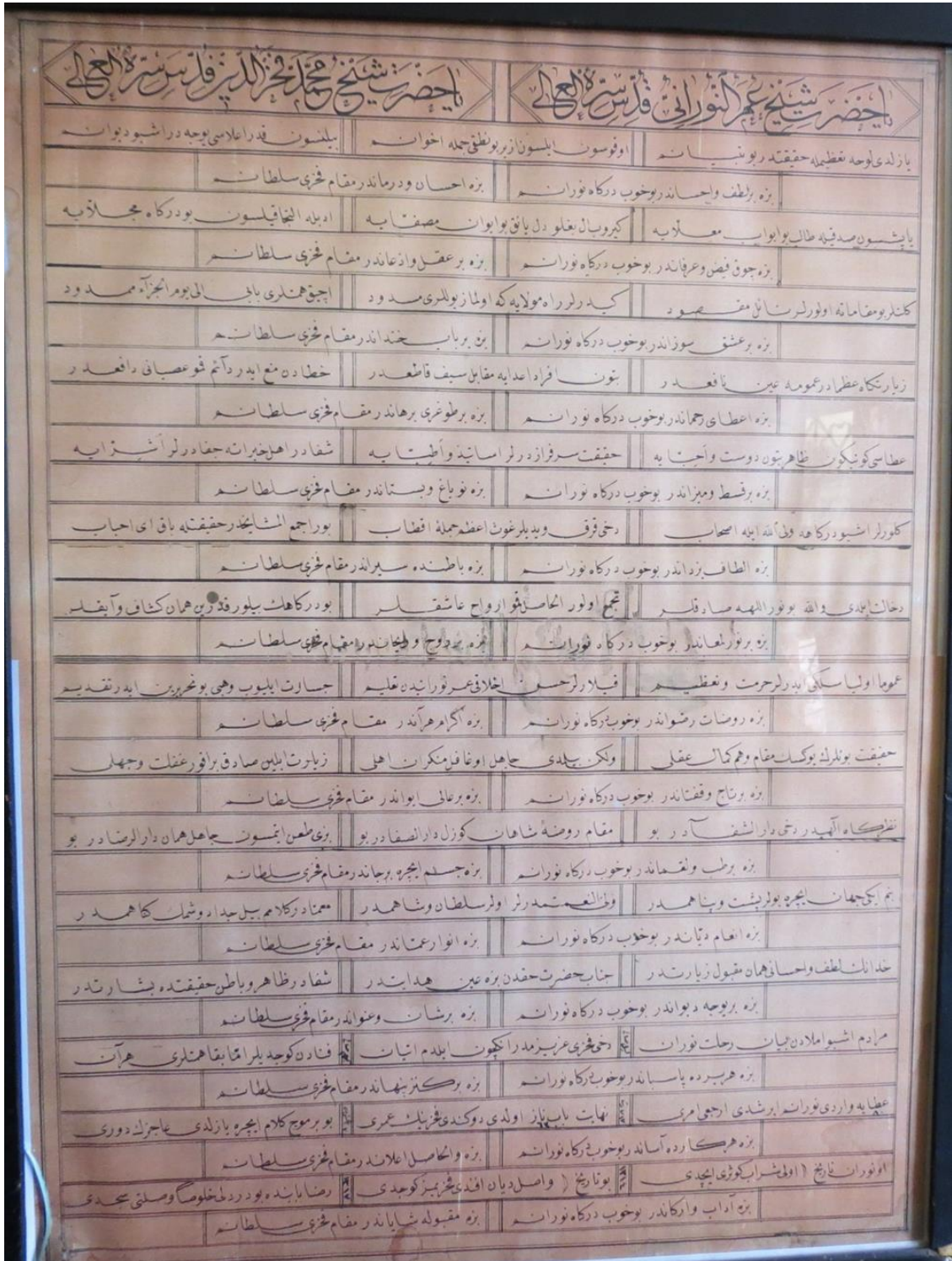
Resim 1. Tekke Camisi (Cumali Levent, Arapgir, 2012).

Resim 2. Ömer Baba Sandukası (Cumali Levent, Arapgir, 2012).

3. MÜZDEVİC MUHAMMES

Muhammes beşli, her bendi beş mısralı olan manzumedir (Devellioğlu, 1984: 798). Muhammes beş dizeli söylenen nazım şeklidir. Beşinci dizeleri aynen tekrarlanan muhammeslere, mütekerrir muhammes son dizesi tekrarlanmayan yalnız birbirleriyle kafiyeli olurlarsa buna da müzdevic muhammes adı verilir (Banarlı, 1987:208). Kafiye örgüsü aaaaa- bbbaa şeklinde ilk bentteki bütün mısralar kendi içinde birbirleriyle kafiyeli, daha sonraki bentlerde ise ilk üç mısra yine kendi içinde son iki mısra da ilk bent ile kafiyelidir. Muhammede bentler arasında bağlantı tekrarlanan mısralar aracılığıyla değil de kafiye ve redif yolu ile sağlanıyorsa bu türe müzdevic muhammes denilir. Müzdevic muhammesler genellikle tek mısra olarak yazılırken son asırlarda farklılık amacıyla olsa gerek iki mısralı müzdevic muhammesler de yazılmıştır. Bu türler fazla görülmez (Erdoğan, 1997:73,105-108).

Resim 3. Vehbi'nin Müzdevic Muhammes Levhası (Cumali Levent, Arapgir, 2012).

3.1. Vehbî'nin Müzdevic Muhammes Levhası'nın Transkripsiyonu

Yâ Hazret-i Şeyh Ömere'l Nûrânî kuddise sirruha'l-âlî!
Yâ Hazret-i Şeyh Muhammed Fahru'd-dîn kuddise sirruha'l âlî!
mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Yazıldı levha tâ'zîmle hakîkatdır bu tibyânım.
Okusun, eylesün ezber bu nutkî cümle ihvânım.
Bilinsün kadr-i a'lâsı yücedir işbu dîvânım.
Bize bir lutf u ihsândır bu hûb dergâh-ı Nûrân'ım.
Bize ihsân u dermandır, makâm-ı Fahr-i Sultân'ım.

Yapışsun sıdk ile tâlib bu ebvâb-ı mu'allâya.
Girüp el bağı, dil yanık bu eyvân-ı musaffaya.
Edeble ilticâ kılsun bu dergâh-ı mücellâya.
Bize çok feyz u 'irfândır bu hûb dergâh-ı Nûrân'ım.
Bize bir akl u iz'ândır, makâm-ı Fahr-i Sultân'ım.

Gelenler bu makâmâta olurlar nâ'il-i maksûd.
Giderler râh-ı Mevlâ'ya ki olmaz yolları mesdûd.
Açık himmetleri bâbı ilâ-yevmi'l cezâ' memdûd.
Bize bir aşk-ı sûzândır bu hûb dergâh-ı Nûrân'ım.
Bize bir bâb-ı handandır, makâm-ı Fahr-i Sultân'ım.

Ziyâretgâh-ı uzmâdır, 'umûma 'ayn-ı nâfi'dir.
Bütün efrâd-ı a'dâya mukâbil, seyf-i katı'dır.
Hatâdan men' ider, dâ'im kamu 'isyânı dâfi'dir.
Bize i'tâ-yı Rahmân'dır bu hûb dergâh-ı Nûrân'ım.
Bize bir toğrı bürhândır, makâm-ı Fahr-i Sultân'ım.

'Atâsı günbegün zâhir bütün dost u ehîbbâ'ya,
Hakîkat ser-firâzdırlar esâtîz ü etibbaya,
Şifâdır ehl-i hayrâta cefâdrlar eşîrrâya,
Bize bir kıst u mîzândır bu hûb dergâh-ı Nûrân'ım.
Bize nev bâğ u bostândır, makâm-ı Fahr-i Sultân'ım.

Gelürler işbu dergâha veliyyu'llâh ile ashâb,
Dahı kırk u yediler gavs-ı a'zam cümle-i aktâb,
Bura cem'ü'l-meşâyıhdır hakîkatle bak ey ahbâb,
Bize eltâf-ı Yezdân'dır bu hûb dergâh-ı Nûrân'ım.
Bize bâtında seyrândır, makâm-ı Fahr-i Sultân'ım.

Dehâlet eyledi, Vallâh! Bu nûru'llâh'a sâdıklar.
Tecemmu' olur, el-hâsıl kamu ervâh-ı 'âşıklar.
Bu dergâhın bilür kadrin hemân keşşâf u ayıklar.
Bize bir nûr-ı leme'ândır bu hûb dergâh-ı Nûrân'ım.
Bize bir rûh u reyhândır, makâm-ı Fahr-i Sultân'ım.

'Umûmen evliyâ silki iderler hürmet ü ta'zîm.
Kırlarlar hüsn-i ahlâkı Ömer Nûrânî'den ta'lîm.
Cesâret eyleyüp, Vehbî bu tahrîrin ider takdim.
Bize ravzât-ı Rıdvândır bu hûb dergâh-ı Nûrân'ım.
Bize ikrâm-ı her ândır, makâm-ı Fahr-i Sultân'ım.

Hakîkat bunların yüksek makâm u hem kemâl 'aklı,
Velâkin bilmedi câhil, o gâfil münkirân ehli.
Ziyâret eyleyen sâdik bırakur, gaflet ü ceqli.

Bize bir tâc u kaftandır bu hûb dergâh-ı Nûrân'ım.
Bize bir 'âli eyvandır, makâm-ı Fahr-i Sultân'ım.

Nazar- gâh-ı ilâhîdir dahı darü's-şifâdır bu.
Makâm-ı ravza-i şâhân güzel darü's-safadır bu.
Bizi ta'n itmesün câhil hemân darü'r-rızâdır bu.
Bize bir tıbb u Lokmân'dır bu hûb dergâh-ı Nûrân'ım.
Bize cism içre bir cândır, makâm-ı Fahr-i Sultân'ım.

Benim iki cihân içre bular, püşt ü penâhımdır.
Veliyyü'n-ni'metimdirler olar sultân u şâhımdır.
Mu'ammadır kelamım bil cüdâ düşmek günahımdır.
Bize in'âm-ı deyyândır bu hûb dergâh-ı Nûrân'ım.
Bize envâr-ı 'ummândır, makâm-ı Fahr-i Sultân'ım.

Hudâ'nın lutf u ihsânı hemân makbûl ziyaretdir.
Cenâb-ı Hazret-i Hakk'dan bize 'ayn-ı hidayetdir.
Şifâdır, zâhir u bâtin hakîkatte beşâretidir.
Bize bir yüce dîvândır bu hûb dergâh-ı Nûrân'ım.
Bize bir şân u 'unvândır, makâm-ı Fahr-i Sultân'ım.

Murâdım işbu imlâdan beyân-ı rihlet-i nûrân.
Dahı Fahrî 'azîzîmdir, anuñün eyledim ityân.
Fenadan göcdilerler amma bekâ himmetleri her ân.
Bize her yerde pâsbândır bu hûb dergâh-ı Nûrân'ım.
Bize bir kenz-i pinhandır, makâm-ı Fahr-i Sultân'ım.

'Atâ'ya vardı, Nûrân'ım irişdi ircâ'î emri.
Nihâyet bâb-ı nâz oldu, dükendi Fahri'nin 'ömri.
Bu bir mevc-i kelâm içre yazıldı, 'âcizin devri.
Bize her kârda âsândır bu hûb dergâh-ı Nûrân'ım.
Bize ve'l-hâsıl i'lândır, makâm-ı Fahr-i Sultân'ım.

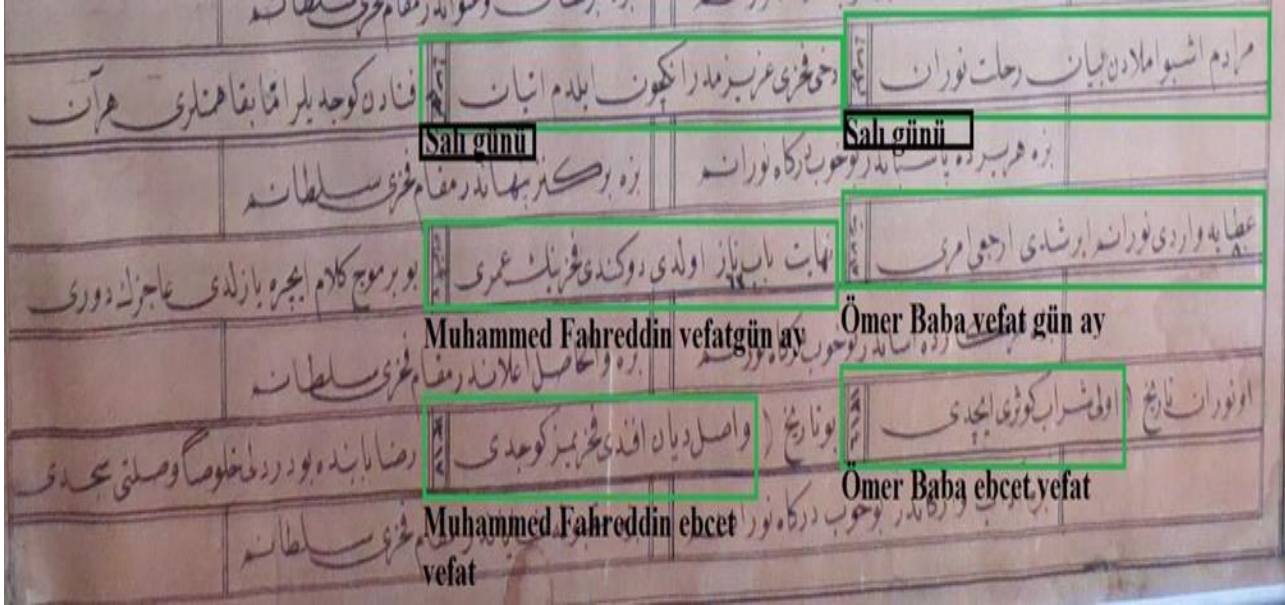
O Nûrân târih-i ûlâ şarâb-ı kevseri içdi.
Bu târih vâsıl-ı deyyân Efendi Fahrimiz göcdi
Rızâ bâbında bu derdli hulûsan vuslatı secdi.
Bize adâb u erkândır bu hûb dergâh-ı Nûrân'ım.
Bize makbûle şâyândır, makâm-ı Fahr-i Sultân'ım.

On beş beyitlik müzdevic muhammes levhası a a a a a b b b a a c c c a a Şeklinde 5 mısralık bentlerden oluştuğu, sadece bentlerin son iki dizesindeki kafiyeler uyduğu için nazım şekli müzdevic muhammestir. Ömer Baba'nın müritlerinden Vehbî'nin hat sanatının yazı çeşitlerinden nesih yazısı ile kaleme aldığı bu divan edebiyatının nazım şekillerinden olan müzdevic muhammes Ömer Baba ve halifesi Muhammed Fahreddin'e övgülü sözlerden oluşmuştur.

3.2. Ebcet ile Tarih Düşürme

Ömer Baba ve halifesi Muhammed Fahreddin'in vefat tarihleri levhada ebcet hesabıyla düşürülmüştür. Ömer Baba'nın "اولی شراب کوثری اچدی" "Ülâ şarâb-ı kevseri içti." Rumi 1314 yılı, (1898) Muhammed Fahreddin'in "افندی فخرمیز کوچدی" "Vâsıl-ı deyyân Efendi Fahrimiz göçtü." Rumi 1317 (1901) vefatları belirtilmiştir. Ebcet, Arap alfabesinin harflerinin taşıdığı sayı değerlerine dayanan hesap sistemi (Uzun, 1994: 68). Tarih düşürmede genellikle Hicri takvim yılı kullanılmakla birlikte son devirlerde Rumi ve Miladi yıllara göre tarih tespiti ile de karşılaşılmaktadır. (Karabay, 2011: 80). Osmanlıca metnin sonlarında der-kenarlarda yedi ağustos, on yedi mart ve salı gününü belirten çıkma bilgileri yazılmaktadır. Mart ve ağustos aylarının adlarının yazılmış olması ebcette kullanılan takvimin Rumi olması gerekmektedir. Salı gününü her iki ehli tarikat için belirtmesi vefatlarının günü Hicri takvimde salı gününe denk gelmesiyle Hicri takvimi esas aldığını göstermektedir. Burada Ömer Baba'nın Rumi mart ayının on yedisinde, Muhammed Fahreddin ise ağustos ayının yedisinde vefatı belirtilmiştir. 17 Mart 1314 Rumi yıl, 29 Mart 1898 Miladi yılına denk gelir. (Hicri 6

Zilkade 1315 Salı günü) 7 Ağustos 1317 Rumi yıl, 20 Ağustos 1901 Miladi yılına denk gelir. (Hicri 5 Cemaziyelevvel 1319 Salı günü) (TTK, Tarih Çevirme, 2021). “ ‘Atâ’ya vardı Nûrân’ım eriştî ircâ’î emri.” Dizesi sonunda der-kenarda “on yedi mart” tarihi yazılmıştır. Levhanın sadeleştirilmiş şeklinde bu dize: “On yedi martta Rabbine dön emri geldi! Nurlu kişiye”. “Nihâyet bâb-ı nâz oldu dükendi Fahri’nin ‘ömri.” Dizesi sonunda çıkmada “sekiz ağustos” yazılmıştır. Sadeleştirilmiş şeklinde bu dize: “Sekiz ağustosta geldi, bu hâl! Övülmüş makamlı kişiye”. “Murâdım işbu imlâdan beyân-ı rihlet-i nûrân.” Dizesi sonunda çıkmada “salı günü” belirtilmiştir. Sadeleştirilmiş şeklinde bu dize: “Salı gecesi göçtü, nurlu kişi budur yazmakta kastım.” Dahı Fahrî ‘azîzimdir, anuñün eyledim ityân. Dizesi sonunda çıkmada “salı günü” belirtilmiştir. Sadeleştirilmiş şeklinde bu dize: “Salı günü de göçtü, övülmüş makamlı aziz sultanım.” Mısra sonlarındaki der-kenarlardaki gün, ay adları ve tarihleri vurgulanıp, levhanın sadeleştirilmiş hâlinde mısralarda belirtilmiştir.

Resim 4. Ebcet ve vefatı belirleyen gün, ay ve yılların yazıldığı beyitler.

3.3. Müzdevic Muhammes’in Sadeleştirilmiş Manzum Şekli

Ey Hazreti Şeyh Ömer Nurani!

Ey Hazreti Şeyh Muhammed Fahreddin!

Büyük bir saygı ile bu levhaya gerçekleri yazdım.
Okusun, ezberlesin diye bu sözleri tüm dostlarım.
Bilinsin yüce değeri, yüceltilmiştir bu divanım.
Bize bir iyilik ve bağışlamadır bu hoş nurlu dergâhım.
Bize bağış ve dermandır, övülmüş makamlı sultanım.

Öğrenci bu yüce kapılara can gönlünden yapışsın.
Bu temiz yere içtenlikle, saygıyla, canla bağlansın.
Bu yüce umut kapısına edeple girip, sığınsın.
Bize bereket, bolluk ve irfandır bu hoş nurlu dergâhım.
Bize düşünce ve akıldır, övülmüş makamlı sultanım.

Kavuşur umduğuna gayretle bu makama gelenler.
Allah yolunda, kapanmaz yolları doğruca giderler.
Ahrete dek açıktır kapılar, orada da yardım görürler.
Bize sevimli, yakıcı bir aşktır bu hoş nurlu dergâhım.
Bize gülümser bir kapıdır, övülmüş makamlı sultanım.

Büyüklerin ziyaret yeri, herkesin yarar kaynağıdır.
Tüm düşmanlar karşısında sıyrılmış keskin bir kılıçtır.
Hata yapmayı engelleyen, tüm kötülükleri savandır.

Bize Rahman'dan bir bağıştır bu hoş nurlu dergâhım.
Bize bir doğru rehberdir, övülmüş makamlı sultanım.

Bağışı her gün daha da artar sevgiliyle, dostlara.
Gerçektir saygıda kusur etmez, doktorla hocalara.
Hayirsevere şifadır, kötülerini salar korkulara.
Bize adalet ve sistemdir bu hoş nurlu dergâhım.
Bize yeni bir kaynaktır, övülmüş makamlı sultanım.

Bu dergâha hem Allah dostları ve sahabe gelirler.
Hem kırklar, yediler, Abdülkadir Geylani ve tüm şeyhler,
Hakikatle bak burada tüm şeyhler bir araya gelirler.
Bize Allah'ın keremle lütfudur bu hoş nurlu dergâhım.
İç dünyamıza açılmıştır, övülmüş makamlı sultanım.

Allah'ın nurlu yoluna vallahi! Tüm sadıklar girdiler.
Yani tüm âşık ruhlar burada bir araya geldiler.
Bilir değerini bu dergâhın uyanık bilinçliler.
Bize parıldayan bir ışıktır bu hoş nurlu dergâhım.
Bize rahatlık ve rayihadır, övülmüş makamlı sultanım.

Tüm Allah dostlarının yolu hem yüceltme hem saygıdır.
Bunlar öğrenir, güzel ahlakı nurlu ömürden alır.
Vehbi bu satırları yazıp, takdim için cesaret alır.
Bize esenlik yeri ve rızadır bu hoş nurlu dergâhım.
Bize her an bir ikramdır, övülmüş makamlı sultanım.

Gerçek şu, yücedir bunların makamları, düşünceleri.
Ama bunu tanımaz inkâr eder, durumu cahilleri.
Terk eder bilmezliği, onları ziyaret eden doğru kişileri.
Bize kral tacı ve kaftandır bu hoş nurlu dergâhım.
Bize bir yüce yaygıdır, övülmüş makamlı sultanım.

Hem İlahi bakış yeri hem de şifa evidir bu dergâh.
Yüce hoşnutluk makamı hem huzur yeridir bu dergâh.
Kınamasın bizi cahil, hemen hoşnut yeridir bu dergâh.
Bize şifa hem Lokman tıbbıdır bu hoş nurlu dergâhım.
Bize bizden öte candır, övülmüş makamlı sultanım.

Benim iki dünyada hem dayandığım hem sığınağımdır.
Beni nimetlendiren desteğim, baş tacım hem sultanımdır.
Sözlerim bilmedir; bilesin, ayrılırsam günahımdır.
Bize hem Allah'ın bir bağışdır bu hoş nurlu dergâhım.
Hem de ışıktır deryasıdır, övülmüş makamlı sultanım.

Ziyareti makbuldür hem Allah'ın bir lütfu ve ihsanıdır.
Hem de yüce Allah'tan bize bir hidayet kaynağıdır.
İşlerin, iç de dış dünyası da gerçek bir müjde ve şifadır.
Bize bir yüce huzur ve makamdır bu hoş nurlu dergâhım.
Bize bir şan ve unvandır, övülmüş makamlı sultanım.

Salı gecesi göçtü, Nurlu kişi budur yazmakta kastım.
Salı günü de göçtü, övülmüş makamlı aziz Sultan'ım.
Göçseler de bu dünyadan, eyerler bize her an yardım.
Bize her yerde bir gözetmendir bu hoş nurlu dergâhım.
Bize bir gizli hazinedir, övülmüş makamlı sultanım.

On yedi martta Rabbi'ne dön emri geldi! Nurlu kişiye.
Yedi ağustosta geldi bu hâl! Övülmüş makamlı kişiye.
Söz dalgaları arasında geldi, söz ben aziz kişiye.
Bize her hâl ve durumda kolaydır bu hoş nurlu dergâhım.
Hâsılı bize bir ilandır, övülmüş makamlı sultanım.

Bin üç yüz on dörtte ulu Kevser'den içti o, nurlu kişi.
Bin üç yüz on yedide Hakk'a gitti, övülmüş makamlı kişi.
Hoşnutlukla onlara kavuşmayı seçti bu, dertli kişi.
Bize bir edep ve davranıştır bu hoş nurlu dergâhım.
Bize kabul makamıdır, övülmüş makamlı sultanım.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

XIX. asrın ilk yarısında Osmanlı Devleti'nin topraklarında etkili olan Halidi tarikatı üyeleri dinî eğitim müessesleri medreselere itibar etmekteydiler. Toplum hayatının bir parçası sayılan manevi yönüyle etkili olan tekkeleri de göz ardı etmeden, medrese ve teke birlikteliğiyle iki unsuru bir araya getirmek suretiyle yeni bir teşebbüse dâhil oldular. Medrese ve tekke bütünlüğünü canlandırıp güçlendirerek Halidi tarikatının etkisini artırdılar. Bu faaliyetler içerisinde yer alan Halidi şeyhlerinden Muhammed Kudsi ve Terzi Baba tesiriyle Ömer Baba'da XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren vefatına kadar yüzyıl içerisinde tarikat kaideleri etrafında talebelerini yetiştirip, irşat vazifesini ifa etti. Mevcut yazılı ve sözlü kaynaklarda birkaç isim dışında Ömer Baba'nın müritleri hakkında bilgi sahibi olunmamaktadır. Bu vaziyeti onun tanınmama meziyeti dairesinde aramak yerinde olur kanaatindeyiz. Mizacı gereği kendisinden fazla bahsedilmemesi gibi bir yönünün olduğunu rivayetlerinden çıkarmaktayız. Ahfatlarının sade ve kendi hâllerindeki yaşam tarzları da büyük atalarına uyum göstermektedir. Toplum içerisindeki tutum ve davranışlarıyla Ömer Baba'nın "bilinmemesi" şiarını devam ettirmektedirler. Ömer Baba hakkında, sual tevcih edildiğinde onun ile ilgili fazla bir malumat almak nadir görülmektedir. Tekke Camisi içerisinde bulunan Vehbi adındaki ehli tarikın manzum on beş beyitlik müzdevic muhammesi XX. yüzyılın ilk çeyreğinde kaleme alındığını düşünmekteyiz. Tekkelerin 1925 'te kanunen kapatılması dikkatte alındığında bundan önceki tarihte yazılmış olmaktadır. Beyitlerin yazarı olan Vehbi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılmadı. On beş beyitten oluşan levhanın edebî ve tasavvufi yönlerini saha uzmanlarına açılan kapıda araştırmalarına bırakmaktayız. XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ülkedeki siyasi anlayışın tasavvufi pencereye olan bakışı değişmesine rağmen Arapgir' deki Ömer Baba dergâhı eski günlerine ulaşmadığı muhakkaktır. Tekkelerin kapatılmasıyla ortaya çıkan ara dönem, kopuklukları da beraberinde getirmişti. 1950'li yıllarda getirilen yeni anlayışın etkili olmayışında bizce insan kaynağı ve mürşit görevini üstlenecek donanıma sahip ehli tarik niteliğindeki Arapgir'i tercih veya tevecihin olmayışına bağlanabilmektedir. Arapgir, Türk-İslam tarihinin Anadolu'dan başlamasıyla birlikte konumu itibarıyla önemli görülecek merkezlerden biridir. Osmanlı Devleti zamanında sancak şehir statüsünde ki özelliğinin yanı sıra dokuma sanatıyla da ilgi çeken yerleşimdir. Manusa kumaş üretimi ve pazarlamasında ülke sınırları ötesinde kumaşıyla bilinmektedir. Bu vasfının oluşumunda yöre insanının belli bir kültür birikimine sahip olduğunu ve kabiliyetlerin kullanma becerisini ortaya koyduğunu görmekteyiz. Sadrazamlar, paşalar ve sarayda ağalıklarda görev alan Arapgir insanı tasavvufta da yerini almıştır. Cumhuriyetle birlikte sancak vasfını yitirince iktisadi nedenlerle yapılan göçler sonrası önemi azalan kaza yapısına dönüşmüştür. Turizm açısından Arapgir'in var olan tarihî ve kültürel unsurlarını ortaya koyarak, girişimler ile ilçeye değer kazandırılabilir. Bu nazarda Ömer Baba'nın etrafıca araştırılması ve akademik sahada yer alması için ilgili kurumlarca yapılacak her türden çaba ilçenin önemine artmasına katkıda bulunacaktır. Ömer Baba'nın farklı akademik yollarla yapılacak sunumlarla ülke geneline tanıtılması, Terzi Baba'nın müridi ve Elâzığlı Hacı Ömer Baba'nın mürşidini hak ettiği yeri ve saygıyı kazandıracaktır. Ömer Baba'yı halk nezdinde sadece keramet anlatılarıyla baş başa bırakmak onun tasavvufi yönünü görmezden gelmek anlamı taşımaktadır. İleride konunun araştırmacıları tarafından daha tafsilatlı bilgilere ulaşılacağı düşüncesini temenni etmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Albayrak, N. (2011). "Terzi Baba", Diyanet İslam Ansiklopedisi, (40): 521-522, İstanbul.
- Algar, H. (1997). "Halidiyye", Diyanet İslam Ansiklopedisi, (15): 295-296, İstanbul.
- Ateş, S. (t. y.). Divan-ı Sırrı Hacı Muharrem Hilmi, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul.
- Ateş, S. (1997). "Hacı Muharrem Sırrı Efendi", Kuran Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi, cilt I (2): 13-23

- Ateş, S. (2007). Ömer Hüdayî Baba Divanı, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul.
- Banarlı, N.S. (1987). Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Bilgili, İ. (2017). “Muhammed Kudsî el-Bozkırî (Memiş Efendi)”, Şehir ve Âlimleri Sempozyumu Kitabı, 11-12 Kasım 2016, (Editörler, Ramazan Altıntaş vd.), Necmettin Erbakan Üniversitesi, 247-260, Konya.
- Biol, N. (2019). “XIX Yüzyıl Sonlarında Erzincan’da İdari, Siyasî Sosyal ve Dinî Hayat”, Uluslararası Erzincan Tarihi Sempozyumu Bildiriler Kitabı 26- 28 Eylül 2019 (Editörler, Kemal Taşçı vd.) Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi, 1270-1309, Erzincan.
- Çoban, A. (2018). 19. Yüzyıl Konya’ında Nakşibendilik Şeyh Muhammed Bahaeddin Efendi ve Nakşilik Risalesi, Palet Yayınları, Konya.
- Devellioğlu, F. (1984). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Erdoğan, M. (1997). “Türk Edebiyatında Muhammes” I., Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyat Ana Bilim Dalı, Kırıkkale.
- Karabey, T. (2011). “Tarih Düşürme” , Diyanet İslam Ansiklopedisi, (40): 80-82, İstanbul.
- Kavak, A. (2013). “Mevlana halid-i Bağdadi ve Halidi Tasavvuf Geleneginin Tarihi Gelişim Süreci”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum.
- Levent, C. (2011). “Arapgir Tarihi”, Basılmamış Çalışmalar, Arapgir.
- Levent, C. (2012). Ömer Baba Nurani Arapgir’in Manevi Dergâhı Tekke, Yayınlanmamış Çalışmalar, Arapgir. TTK, Türk Tarih Kurumu, <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> (Erişim: 25 Nisan 2021).
- Uludağ, S. (1997). “Anadolu’da Halidilik”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, (15): 296-299, İstanbul.
- Uzun, M. (1994). “Ebced”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, (10): 68-70, İstanbul.
- Yılmaz, H.K. (2004). Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Yılmaz, H.K. (2010). 300 Soruda Tasavvufi Hayat, Erkam Yayınları, İstanbul.
- Yiğit, N. (1997). “Arapgir Folkloru”, Lisans Bitirme Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Malatya.